

Δημοφάνης Παπαδάτος *Εξελίξεις και προοπτικές της οικονομικής πολιτικής για το 2005*

Όσο και αν η εξέλιξη που έλαβε η πολυθρόνη απογραφή της Νέας Δημοκρατίας στην οικονομία ήταν απρόβλεπτη και κάθε άλλο παρά επιθυμητή από την κυβέρνηση, με βάση τις αρνητικές συνέπειες που δρομολογήθηκαν, αυτό που πρέπει να ειπωθεί είναι πως άλλη, πιο ευνοϊκή συγκυρία από τη σημερινή δεν μπορούσε να υπάρξει για να βγει το τζίνι από το λυχνάρι. Στο έδαφος μιας σειράς βαθιών αλλαγών που προηγήθηκαν, οι ακρογωνιαίοι λίθοι της οικονομικής πολιτικής που εφαρμόζονταν στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ήδη αποκαθλωθεί και σύντομα θα λάβουν νέο σχήμα και μορφή. Οι ακρογωνιαίοι αυτοί λίθοι είναι συγκεκριμένα η στρατηγική της Λισαβόνας, η οποία υιοθετήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής που έγινε το 2000 στην πρωτεύουσα της Πορτογαλίας με στόχο να καταστήσει την Ευρώπη ισχυρότερη παγκόσμια οικονομία μέχρι το 2010, και το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης που ψηφίστηκε στο Άμστερνταμ το 1996, με στόχο να επιβάλει τις σφιχτές εκείνες δημοσιονομικές πολιτικές που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν το ενιαίο νόμισμα. Σήμερα, αφού πρώτα πέρασαν δύο χρόνια από τότε που ο πρόεδρος της Επιτροπής Ρομάνο Πρόντι είχε χαρακτηρίσει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης «ζουρλομανδύα», λοιδωρώντας

έτσι τους περιορισμούς που θέτει στην άσκηση πολιτικής, δεν υπάρχει σοβαρός παράγοντας της πολιτικής στη γηραιά ήπειρο που να μη θέτει ζήτημα άμεσης και ουσιαστικής αναθεώρησής του. Αυτό ακριβώς το θέμα, δηλαδή η τροποποίηση του Συμφώνου Σταθερότητας, θα αποτελέσει το σημαντικότερο πιθανά θέμα συζήτησης στην επόμενη Σύνοδο Κορυφής, που θα γίνει στις 22 και 23 Μαρτίου στις Βρυξέλλες. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τη Λισαβόνα. Εδώ, η έστω και τυπική αναγκαιότητα της αποκαθλώσης του στόχου αναβάθμισης της Ευρωπαϊκής οικονομίας και κατίσχυσής της έναντι των ανταγωνιστών της μέχρι το 2010, όπως είχε τότε θεθεί, επιβάλλεται για λόγους σοβαρότητας. Όταν τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια το σχετικό βάρος των οικονομιών της ευρωζώνης υποχώρησε κατά 16% έναντι των ΗΠΑ και κατά 9% έναντι της Αγγλίας, καταφέροντας να παραμείνει σταθερό μόνο έναντι της «σεισιμόπληκτης» οικονομίας της Χώρας του Ανατέλλοντος Ηλίου, για ποια αναβάθμιση μπορεί να γίνει λόγος; Ενδεικτικά αναφέρουμε μια έκθεση την οποία συνέταξε ομάδα υψηλού επιπέδου, που συγκροτήθηκε στις Βρυξέλλες, υπό την προεδρία του πρώην πρωθυπουργού της Ολλανδίας Βιμ Κοκ, με σκοπό να εξετάσει την πρόοδο που έχει συντελεστεί τη χρονική πε-

ρίοδο που έχει μεσολαβήσει, και η οποία χαρακτηρίσει τους στόχους που είχαν τεθεί «υπερβολικά φιλόδοξους».

Τη χαριστική βολή στο Σύμφωνο Σταθερότητας, και ταυτόχρονα μια πρώτη γεύση όσων πρόκειται να ακολουθήσουν, έδωσε σε πρόσφατο άρθρο του στους Φαϊνάνσιαλ Τάιμς ο γερμανός καγκελάριος. Στο άρθρο αυτό δηλώνει εξαρχής πως «η μεταρρύθμιση του Ευρωπαϊκού Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης αποτελεί ένα κρίσιμο θέμα για τις οικονομικές υποθέσεις της Ευρώπης». Είναι δεδομένη λοιπόν η μεταρρύθμιση του. Στη συνέχεια, βάλλει ευθέως εναντίον της «διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος», όπως χαρακτηρίζεται το κλιμακούμενο πακέτο κατασταλτικών μέτρων που τίθεται σε ισχύ από την Κομισιόν απέναντι σε όσες χώρες έχουν έλλειμμα υψηλότερο από το 3% της αξίας του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος τους. Ο Γκέρχαρντ Σρέντερ μάλιστα φτάνει να χαρακτηρίζει τη μεταρρύθμιση, την κατάργηση πρακτικά, αυτής της πρόβλεψης «ακρογωνιαίο λίθο» όλων των αλλαγών. Αιτιολογώντας, συνεχίζει, αναφερόμενος στο 3%: «Αυτός ο δείκτης είναι ακατάλληλος να χειριστεί τις πολύπλοκες πραγματικότητες της δημοσιονομικής πολιτικής. Πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι ο στόχος της εξισορρόπησης του κρατικού προϋπολογισμού μπορεί εύκολα να έρχεται σε σύγκρουση με το στόχο της τόνωσης των δυνατοτήτων οικονομικής μεγέθυνσης. Η μεταρρύθμιση του Συμφώνου πρέπει να λάβει υπόψη της αυτή τη σύγκρουση». Σε αυτό το σημείο ο Γερμανός καγκελάριος ενσωματώνει στο λόγο του μια από τα αριστερά προερχόμενη κριτική που διατυπώθηκε κατά κόρον τα προηγούμενα δεκαπέντε χρόνια ενάντια στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, που αποτέλεσε την επιτομή της πρώτης γενιάς προγραμμάτων λιτότητας που συνόδευσαν την εισαγωγή του ευρώ: Ότι δηλαδή τα

περιοριστικά μέτρα δημοσιονομικής σταθερότητας, που με κάθε κόστος θέλουν να είναι οι δαπάνες ισόποσες των εσόδων, ακόμη και αν πρέπει να καταργηθούν δημόσιες επενδύσεις και να ματαιωθεί η κατασκευή έργων υποδομής, αυτός λοιπόν ο «ζουρλομανδύας» δεν επιτρέπει την άσκηση μιας οικονομικής πολιτικής που θα επιχειρεί να τιθασειύσει την κρίση. Αποσπάζει, με άλλα λόγια, από τον συλλογικό καπιταλιστή το σημαντικότερο ρόλο που του έχουν αναθέσει οι μεμονωμένοι καπιταλιστές ώστε να διευκολύνει την απόσπολη και ομαλή αναπαραγωγή του κεφαλαίου: Τα μέσα αντικυκλικής δράσης, που είναι οι κρατικές δαπάνες, και κατ' επέκταση ελλείμματα. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο δηλώνει ότι «σημείο αφετηρίας για τη μεταρρύθμιση (...) είναι η ενίσχυση της διάστασης της μεγέθυνσης του συμφώνου». Σε τούτο το πλαίσιο, έχοντας επίγνωση μάλιστα ότι η πολυπόθητη ενοποίηση θα αργήσει πολύ να έλθει, ο γερμανός καγκελάριος δεν διστάζει να ζητήσει μεγαλύτερη ανεξαρτησία των οικονομικών αρχών κάθε χώρας από την Επιτροπή, ώστε με γνώμονα το ιδιαίτερο σημείο του κύκλου όπου βρίσκεται η κάθε οικονομία να χαράσσεται η κατάλληλη οικονομική πολιτική: «Το σύμφωνο θα δουλέψει καλύτερα αν οι παρεμβάσεις των Ευρωπαϊκών θεσμών στην κυριαρχία που ασκούν στους προϋπολογισμούς τα εθνικά κοινοβούλια επιτρέπονταν μόνο υπό αυστηρές προϋποθέσεις». Με γνώμονα λοιπόν τις συγκεκριμένες ανάγκες που έχει κάθε κεφαλαιοκρατικός σχηματισμός. Ο Σρέντερ ζητάει τη χαλάρωση των πολλών και περιττών δεσμεύσεων, θεωρώντας δεδομένο σε κάθε περίπτωση και τον αντιδραστικό χαρακτήρα που έχουν όλες οι εναλλακτικές πολιτικές λύσεις, ότι δηλαδή δεν διακυβεύεται η άσκηση κάποιας φιλολαϊκής πολιτικής. Ο Σρέντερ όμως δεν πρότεινε μόνο να πάψει ο αυστηρός έλεγχος των ελλειμμάτων, ταυτό-

χρονα δίνει και τις απαραίτητες κατευθύνσεις για το σημείο στο οποίο θα εστιάσει η νέα Τρίτη γενιά μέτρων πανευρωπαϊκής οικονομικής εκμετάλλευσης και καταπίεσης των εργαζομένων: Στις εργασιακές σχέσεις, μέσω της βίαιης μεταρρύθμισης της αγοράς εργασίας, και στο ασφαλιστικό, όπου μέσω της αύξησης των ορίων συνταξιοδότησης και της κατάργησης ή της δραστηκής μείωσης της κρατικής και της εργοδοτικής συμμετοχής μειώνεται το εργατικό κόστος για το κεφάλαιο, και τις δαπάνες, συνεπώς και τα ελλείμματα για το κράτος. Φαίνεται έτσι ότι το κεφάλαιο θα επιχειρήσει να εφαρμόσει σε όλη την Ευρώπη ένα νέο σαρωτικό πακέτο μέτρων, το οποίο σε αντίθεση με τα παλιότερα πακέτα (και πολύ περισσότερο το πακέτο του Μάαστριχτ) δεν στοχεύει κυρίως στην επιβολή φόρων, αλλά στη μεταβολή επί τα χείρω των όρων εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης, ξεριζώνοντας κάθε κατάκτηση που υπάρχει στους χώρους εργασίας, αλλά και στους όρους αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Βάζοντας τις αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις δίπλα-δίπλα με τον νέο ενεργητικότερο ρόλο του κράτους στην οικονομική δραστηριότητα, τον «Κεϊνσιανισμό για τους πλούσιους», όπως εύστοχα έχει χαρακτηριστεί, διαπιστώνεται ότι η επί των ημερών μας ολοσχερής εγκατάλειψη των φιλελεύθερων δογμάτων που πρυτάνευαν τη δεκαετία του '80 και του '90 δεν σηματοδοτεί την υιοθέτηση μιας προοδευτικής πολιτικής ή έστω μιας πολιτικής που θα είναι λιγότερο επώδυνη για την εργατική τάξη. Αντίθετα, το σπλοστάσιο της αστικής τάξης γίνεται ακόμη πιο πλούσιο, αξιοποιώντας οποιοδήποτε μέσο είναι διαθέσιμο για να βελτιωθεί η κερδοφορία του κεφαλαίου.

Σε αυτή τη μεταβατική φάση δεν ξαφνιάζει το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση έπεσε στα μαλακά από τις Βρυξέλλες, όποτε

κλήθηκε η Επιτροπή ή το Συμβούλιο υπουργών Οικονομικών να εξετάσουν τις συνεχείς επί το δυσμενέστερο αναθεωρήσεις, των μεγεθών της ελληνικής οικονομίας. Έτσι ακριβώς έγινε και κατά την πρόσφατη συνεδρίαση του Εκοφίν. Παρότι ο αρμόδιος επίτροπος χαρακτήρισε ανεπαρκείς τις προσπάθειες που καταβάλλει η Ελλάδα για να μειώσει το συνεχώς αυξανόμενο δημοσιονομικό έλλειμμα (που για το 2004 ξεπέρασε το 6% του ΑΕΠ), παρότι τονίστηκε ότι δεν εφαρμόστηκαν οι συστάσεις τις οποίες διατύπωσε το Εκοφίν τον Ιούλιο του 2004, και θεωρείται βέβαιο ότι στο κείμενο των νέων συστάσεων που θα εκδοθεί στα τέλη Φεβρουαρίου θα απαιτείται επίσπευση των προθεσμιών για τη μείωση του ελλείμματος— παρόλα αυτά λοιπόν δεν κινείται η «διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος» όπως προβλέπεται σε ανάλογες περιπτώσεις. Ενώ μένει να αποδειχτεί κατά πόσο ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα οι πηναίοι τίτλοι που μιλούν για «καθεστώς κηδεμονίας της ελληνικής οικονομίας», και σχετικές καταγγελίες του ΠΑΣΟΚ. Ακόμη και έτσι, όμως, είναι εμφανές ότι από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας συγκεντρώνονται εκείνες οι προϋποθέσεις που στο άμεσο μέλλον θα εμφανίσουν ως αναπόφευκτο ένα νέο πρόγραμμα λιτότητας και περικοπών. Τα διαρθρωτικά άλλωστε προβλήματα του ελληνικού καπιταλισμού (όπως ενδεικτικά συμπυκνώνονται στο δημόσιο χρέος) καθιστούν σχεδόν βέβαιο ότι η Ελλάδα δεν θα σταματήσει να είναι υπο καθεστώς διακριτικής επιτήρησης ακόμη και αν πάντων τα ελλείμματα να είναι στο μικροσκόπιο. Προς το παρόν πάντως η κυβέρνηση φαίνεται να αφουγκράζεται σωστά τις τάσεις που διαγράφονται στις Βρυξέλλες, με αφορμή την αναθεώρηση των οδηγιών της Λισαβόνας, και των προβλέψεων του Συμφώνου Σταθε-

ρότητας και Ανάπτυξης που θα αποφασιστεί στη Σύνοδο Κορυφής του Μαρτίου. Αυτό διαφάνηκε από τη σπουδή που έδειξαν οι νεοδιορισμένες δεξιές διοικήσεις των κρατικών τραπεζών να αλλάξουν το ασφαλιστικό καθεστώς, προδικάζοντας έτσι τις κατευθύνσεις ενός νέου αντιασφαλιστικού νομοσχεδίου. Εξίσου έντονα φάνηκε και από την πρωτοβουλία της κυβέρνησης να τροποποιήσει πάλι τον νόμο για τις υπερωρίες, ικανοποιώντας ένα χρόνιο αίτημα του Συνδέσμου Βιομηχανιών. Σε αυτό το θέμα βέβαια τις αλλαγές τις επέβαλαν οι ανάγκες του ελληνικού κεφαλαίου, έτσι ώστε το καθεστώς υπερωριακής απασχόλησης να είναι προσαρμοσμένο στις διαρκώς μεταβαλλόμενες ανάγκες της παραγωγής (και όχι να προσαρμόζεται η παραγωγή στις διατάξεις του νόμου, όπως ισχυριζόνταν οι βιομήχανοι ότι συνέβαινε), και παραπέρα να λειτουργεί ως μοχλός για την αναδιάρθρωση των εργασια-

κών σχέσεων. Οι αλλαγές που πρέπει να γίνουν στον εργασιακό νόμο συζητήθηκαν σε συνάντηση που είχε ο υπουργός απασχόλησης Πάνος Παναγιωτόπουλος με τον Πρωθυπουργό. Ενώ τα παραπάνω θα τεθούν στην Εθνική Επιτροπή Απασχόλησης που θα συνεδριάσει τις επόμενες ημέρες με στόχο να είναι έτοιμη η νέα νομοθετική ρύθμιση, για τις υπερωρίες μέχρι το τέλος του Φεβρουαρίου. Φαίνεται από τα παραπάνω (και πολύ περισσότερο αν πάρουμε υπόψη μας και άλλες ρυθμίσεις, όπως την απελευθέρωση του ωραρίου λειτουργίας των εμπορικών καταστημάτων) ότι η Νέα Δημοκρατία, με αργό αλλά σταθερό βηματισμό, επιχειρεί να εισέλθει στην καρδιά των αντεργατικών μεταρρυθμίσεων που προκρίνει το κεφάλαιο σε όλη την Ευρώπη ώστε να υπερβεί την κρίση. Σε αυτή την προσπάθεια σύμμαχό της δεν έχει μόνο το ΠΑΣΟΚ, αλλά και την υποταγμένη συνδικαλιστική γραφειοκρατία.